

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Et Særsyn i det nittende Aarhundrede Mere om det skoleholderløse Sogn paa Falster Bekjendtgjørelse

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Et Særsyn i det nittende Aarhundrede Mere om det skoleholderløse Sogn paa Falster Bekjendtgjørelse", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, University of Aarhus. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1804_28-intro-shoot-idm194.pdf (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Eskilstrup skole 1789-1804

Biskop Bloch

Skoleholder Krog i Eskilstrup omtales første gang ved biskoppens anden visitats i 1789, hvor han roses for sin gode kateketiske religionsundervisning. Ved den tredje visitats i 1792 er han syg og har tilmed undladt at udarbejde den obligatoriske fortegnelse til biskoppen over eleverne i Eskilstrup skole. Det kan ikke udelukkes, at skoleholderen allerede da var blind, og at det er forklaringen på den udeblevne liste.

Ved visitatsen i 1795 betegnes Krog, der var født ca. 1712 (Larsen 1960, s. 366), som "gammel og sengeliggende" og i 1798 endelig som "gl og blind". Biskoppen noterer videre, at "til Eskildstrup Skole havde den blinde Skoleholder ingen Liste forfattet, men angav Antallet [af elever] til circa 50". Skoleholder Krog var altså tydeligvis ude af stand til at bestride sit embede, og i Eskilstrup var tålmodigheden sluppet op. Så da biskoppen, sådan som han var forpligtet til, i kirken ved sin femte visitats begyndte "lydelig at tilspørge Provsten, Præsten, Degnen og den ganske Menighed" (Nørr 1981, s. 28), om de havde noget at udsætte på skoleholderen, modtog han, tilsyneladende for første gang, en klage: "Der klagedes over Eskildstrup Skolegangs yderste Mangel formedelst den blinde Skoleholder".

Man kunne have forventet, at biskoppen på denne alvorlige baggrund omgående havde grebet ind og ansat en skolelærer. Således kom det ikke til at gå. En gennemgang af bispeembedets kopibog viser, at Tønne Bloch efter sin hjemkomst fra visitatsrejsen i 1798 ikke har foretaget sig nogetsomhelst i sagen. At dømme efter Grundtvigs første indlæg i *Politivennen* har forklaringen på biskoppens passivitet været medlidenhed med den gamle og blinde skoleholder, der, hvis han var blevet afskediget, ville have endt sine dage på fattiggården. I stedet kunne han nu som biskoppens protegé opretholde sin lærerløn og fortsat blive boende i rytterskolen i Eskilstrup.

Skoleholder Krog var død i februar 1801, 89 år gammel, da biskop Bloch den 8. juli for sjette og sidste gang visiterede Ønslev og Eskilstrup. Bispen erklærede sig "med Meenighederne og Deres Ungdom overmaade vel fornøyet" og konstaterede i en parentes, at "(Eskildstrup har endnu ingen Skoleholder faaet)", for så at afslutte med den i visitatsprotokollen ofte forekommende formular: "Der var ingen Klage." Når bispen ikke denne gang modtog en klage over skoleforholdene i Eskilstrup, kan det vel skyldes alles forventning og tro på, at han nu, hvor skoleholderen var død, omsider måtte handle. En fornyet klage kunne derfor komme på tværs og virke provokerende på den egenvillige og hidsige Bloch. Biskoppens kopibog afslører imidlertid, at han heller ikke her tog skridt til ansættelse af en ny skoleholder. Skuffelsen og frustrationen må have været betydelig, da det med tiden blev klart for sognepræsten i Eskilstrup, Peder Dalhoff, og provst Didrik Blicher, at biskoppen intet havde foretaget sig. Også deres senere henvendelser både til ham og til Danske Kancelli skulle vise sig frugtesløse.

Biskop Birch

Den 5. september 1803 døde Tønne Bloch, og den allerede tidligere truffne beslutning, at Lolland og Falster ved første forefaldende vakance af bispeembedet over Fyns Stift skulle have sin egen biskop, kunne nu sættes i værk. Til biskop over det nye Lolland-Falster Stift havde Danske Kancelli opstillet fire mulige kandidater, men udnævnte den 30. december 1803 dr.theol. og provst ved domkirken i Roskilde Andreas Birch. Han var blevet varmt anbefalet af Sjællands biskop N.E. Balle. Bestallingen forelå den 6. januar 1804.

Meddelelsen om biskop Blochs død har formentlig i Eskilstrup fremkaldt håbet om, at der forestod lysere tider for skolen, måske dog sammen med en vis frygt for, at efterfølgeren skuffende ville videreføre sin forgængers afvisning af det skoleholderløse sogn. Det kan forklare beslutningen om at vælge netop "det Mellemlum, da Falster manglede en høieste geistlig Øvrighed" til at gå i aktion, et tidspunkt, som kunne legitimere, at man ikke længere gik kommandovejen. I stedet skulle sagen, der krævede "ilende Virksomhed", procederes i *Politivennen*, blandt hvis læsere man kunne forvente også at finde den nyudnævnte biskop, som ville komme under pres. I planen var det utvivlsomt forudset, at offentliggørelse af skandalen kun ville vække ringe begejstring hos biskoppen. Det kunne også tænkes at belaste det fremtidige forhold til de lokale præster, såfremt de trådte frem som medunderskrivere af artiklen "Et Særsyn i det nittende Aarhundrede".

Er det på den ene side utænkeligt, at den tyveårige Grundtvig har handlet på egen hånd uden den lokale gejstligheds indforståelse, så kan hans ankomst til Torkilstrup sent på året og aktionens sene iværksættelse

måske på den anden side tages som udtryk for, at Grundtvig ikke blot har fungeret som pennefører, men var initiativtager til den aktion, der tvang myndighederne til handling. Skoleholder Krogs efterfølger blev seminarist Ahrent Carsten Tücksen, der i årene 1805-17 fungerede som lærer ved Eskilstrup skole.

Grundtvigs tre småartikler i *Politivennen* om det skoleholderløse sogn blev med hans egne ord "det første trykte hvorunder hans Navn kom til at staa" (*Dag- og Udtogsbøger* 1, s. 67). Men mere end det er de også den første offentlige tilkendegivelse af hans interesse og virke for folkeoplysning og "Bønders Opklaring" (*Dag- og Udtogsbøger* 1, s. 105).